

ЕВОЛУЦИЈА НА ГРБОТ НА СЕКЛЕРСКАТА ЗАЕДНИЦА

Атила Иштван Секереш

Трансилванско хералдичко и вексило-
лошко здружение, Претседател
<https://orcid.org/0009-0003-5133-2566>

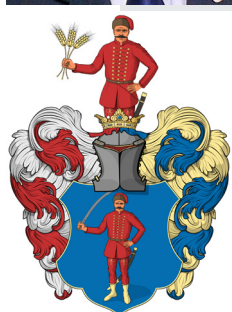
УДК УДК 929.651(498.4)“14“
<https://doi.org/10.47763/mher242203isz>

Рецензирана статија

АПСТРАКТ

Хералдичката литература споменува „стар“ и „понов“ грб на Секлерите. „Стариот“ грб опстојал на повеќе места од крајот на 15 век во најпочитуваното место на заедницата, црквите. „Стариот“ грб на Секлер живеел во грбовите на два града и една област. Елементите на „поновиот“ грб на Секлер, сонцето и полумесечината, постепено се најдоа во официјалните грбови во ерата на Кнежевството Трансилванија. Владејачките принцови, покрај нивните семејни грбови, ги вклучиле симболите на трансилванските имоти во нивните грбови. Во 1659 година Трансилванскиот совет ги кодифицираше печатите на имотите. Трансилванските окрузи треба да имаат: половина орел, Секлер треба да имаат полумесечина и сонце, Саксонците треба да имаат седум градови. Боите на грбот на Секлер (нацијата) се обликувале врз основа на обичаите. Боите беа визуализирани во грбовица од 1765 година издадена од кралицата Марија Терезија, промовирајќи ја Трансилванија во ранг на големо кнежевство. Грбот на Трансилванија кој го содржи парот симболи на Секлер беше воведен во „средниот“ грб на Кралството Унгарија по австриско-унгарскиот компромис. Тие беа вградени и во грбот на Кралството Романија донесен во 1921 г.

Клучни зборови: грб, печат, Секлер, Трансилванија, Унгарија, Романија

THE EVOLUTION OF THE SZEKLER COMMUNITY'S COAT OF ARMS

Attila István Szekeres

Transylvanian Heraldic and
Vexillological Association, President
<https://orcid.org/0009-0003-5133-2566>

UDC УДК 929.651(498.4)“14“
<https://doi.org/10.47763/mher242203isz>

Peer-reviewed article

ABSTRACT

The heraldic literature mentions an ‘old’ and a ‘newer’ Szekler coat of arms. The ‘old’ coat of arms survived in several places from the end of the 15th century in the most respected place of the community, the churches. The ‘old’ Szekler coat of arms lived on in the coats of arms of two towns and one county. The elements of the ‘newer’ Szekler coat of arms, the sun and the crescent moon, gradually found their way into the official coats of arms in the era of the Principality of Transylvania. The ruling princes, next to their family coats of arms, included the symbols of the Transylvanian estates in their coats of arms. In 1659 the Transylvanian Diet codified the seals of the estates. The Transylvanian counties should have a half of an eagle, the Szeklers should have a half moon and a sun, the Saxons should have seven towns. The tinctures of the Szekler (nation’s) coat of arms took shape based on the custom. The tinctures were visualized in the 1765 letters patent issued by Queen Maria Theresia, promoting Transylvania to the rank of great-principality. The coat of arms of Transylvania containing the Szekler pair of symbols were introduced in the ‘middle’ coat of arms of Kingdom of Hungary after the Austrian-Hungarian compromise. They were also built in the coat of arms enacted in 1921 for the Kingdom of Romania.

Keywords: coat of arms, seal, Szekler, Transylvania, Hungary, Romania

Потеклото на секлерската (унгарски (y) *székely*, романски (p) *secui*, латински (л) *siculi*) популација не е разјаснето, за што има неколку теории (Zoltán 2016) (Benkő 2016). Едно е сигурно: тие биле воена етничка група на лесна коњаница, која

им се придружила на унгарските освојувачи и го презела јазикот и културата на Унгарците (Zoltán 2016). Кралевите на Унгарија ги населиле Секлерите во Трансилванија за да го бранат источниот дел на земјата. Во текот на 12–13 век, Секлерите се населувале во карпатскиот појас на југоисточниот дел на Трансилванија, Секлерланд, (y. *Székelyföld*, романски (p) *Ținutul Secuiesc*, л. *Terra Siculorum*) (сл. 1). Во компактна област тие се организирале во седишта (територијална административна и судска единица со поголема автономија од округ), слично како и Саксонците населени главно во јужниот дел на Трансилванија, исто така од кралевите на Унгарија (Benkő 2014, 184) (Benkő 2016a).

Во периодот кога Секлерланд му припаѓал на Унгарското Кралство, Секлерите уживаа привилегии: тие имаа обврска да се борат за одбрана на границите на земјата, а за возврат не плаќале данок (Egyed 2016, 366).

По битката кај Мохач, во 1526 година, Унгарија била поделена на два дела. По 1541 година кога Отоманите го окупирале главниот град Буда, Унгарија била поделена на три дела: западниот дел останал Унгарско Кралство под владетелите на Хабсбурговците, средниот дел потпаднал под власта на Отоманите и на исток било формирано независното Кнежевство Трансилванија (Oborni 2016). Секлерланд бил дел од кнежевството. Од крајот на Првата светска војна и Трианонскиот мировен договор (со мала пауза за време на Втората светска војна), Секлерланд е дел од Романија, сместена во средината на земјата, како дел од Трансилванија.

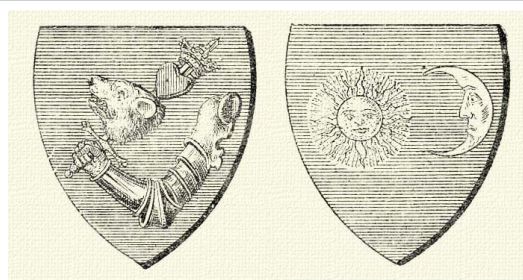

Сл./Fig. 1

that joined the Hungarian conquerors and took over the language and culture of the Hungarians (Zoltán 2016). The kings of Hungary settled the Szeklers in Transylvania to defend the eastern part of the country. In the course of the 12–13th centuries the Szeklers populated in the Carpathian bend the southeastern part of Transylvania, the Szeklerland, (H. *Székelyföld*, Romanian (R) *Ținutul Secuiesc*, L. *Terra Siculorum*) (Fig. 1). In a compact area they organized themselves into seats (a territorial administrative and judicial unit with greater autonomy than a county), similarly to the Saxons settled mainly to the southern part of Transylvania also by the kings of Hungary (Benkő 2014, 184) (Benkő 2016a).

In the period when Szeklerland belonged to the Hungarian Kingdom the Szeklers enjoyed privileges: they had the obligation to fight for the defence of the country's borders, in return, they did not pay tax (Egyed 2016, 366).

After the Battle of Mohács, in 1526, Hungary was split into two parts. After 1541 when the Ottoman Turks occupied the capital, Buda,

Сл./Fig. 2

Hungary was divided into three parts: the western part remained the Hungarian Kingdom under Habsburg rulers, the middle part got under Ottoman Turk rule and in the East the independent Principality of Transylvania was formed (Oborni 2016).

Szeklerland was part of the latter. Since the end of the First World War and the Trianon Peace Treaty (with a small break during the Second World War), Szeklerland has been part of Romania, located in the middle of the country, as part of Transylvania.

Во годините на автономното Кнежевство Трансилванија, делегатите на трите заедници присуствувале на Собранието на кнежевството¹. Како последица, симболите на овие заедници почнале да се користат, првично без никакво формално донесување. Прво се појавил печатот на саксонската заедница, а потоа и печатот на секлерската заедница. Симболите на заедниците се појавиле во средината на 16 век (Keöpeczi Sebestyén 1917, 33-44).

Хералдичката литература споменува „стар“ и „понов“ грб на Секлерите (сл. 2). Првиот е дефиниран како: (Сино,) рака во оклоп свиткана во лакотот, која држи меч што наденува глава на мечка, срце и круна. Вториот е многу поедноставен, се состои од Сино, златно сонце десно и сребрена полумесечина лево².

„СТАРИОТ“ ГРБ НА СЕКЛЕРИТЕ

„Стариот“ грб на Секлерите опстојувал на неколку места од крајот на 15 век во најфреквентното место на заедницата, во црквите³.

На една од трите сводови во апсидата на утврдената унитарнијанска црква во Дарју (у. Székelyderzs) можеме да го видиме стариот грб на Секлерите: полумесечина и звезда, рака свиткана во лакотот наопаку, која држи меч свртен надолу.

Во овој грб повеќе не се вклучени круната, главата на мечката и срцето, а во него се појавуваат некои нови елементи, имено полумесечината и звездата (сл. 3). Грбот е изработен во последните години на 15 век (1495–1496), кој е со иста старост како и сводот на апсидата.

Можеме да видиме грб на една од корбелите во апсидата на калвинистичката црква во Мугени (у. Bögöz) (сл. 4). Прикажан е доцноготскиот штит со рака која излегува од круна, која држи меч што наденува глава, срце и глава на мечка. Тука се појавуваат сите елементи на таканаречениот стар

In the years of the autonomous Principality of Transylvania, the delegates of the three estates attended the Diets of the realm¹. As a consequence, the symbols of these estates started to be used, initially without any formal enactment. First there appeared the seal of the Saxon community, and then the one of the Szekler community. The symbol of the counties appeared by the middle of the 16th century (Keöpeczi Sebestyén 1917, 33-44).

The heraldic literature mentions an ‘old’ and a ‘newer’ Szekler coat of arms. (Fig. 2) The first is defined as (Azure) an arm in armour embowed the hand holding a sword impaling a bear’s head, a heart and a crown. The latter is much simpler, consisting of Azure, a sun Or in the dexter, respected by an increscent moon Argent in the sinister².

THE ‘OLD’ COAT OF ARMS OF THE SZEKLEERS

The ‘old’ coat of arms of the Szeklers survived in several places from the end of the 15th century in the most frequented receptacle of the community, in the churches³.

On one of the three corbels in the apse of the Unitarian fortified church in Dârju (Hungarian Székelyderzs) we can see the old Szekler coat of arms: In sinister chief an arm armoured holding a sword pointing to base, in dexter base a crescent below a mullet.

The crown, the bear’s head and the heart are no longer included on this coat of arms, and some new elements appear on it, namely the mullet and the crescent moon (Fig. 3). The coat of arms was made in the last years of the 15th century (1495–1496), being of the same age as the vault of the apse.

We can see a coat of arms on one of the corbels in the apse of the Calvinist church in Mугени (H. Bögöz) (Fig. 4). It shows late-gothic shield with an arm issuing from a coronet holding a sword impaling a bear’s head and a heart. All the

Сл./Fig. 3

Сл./Fig. 4

грб на Секлерите. Грбот се појавил во првите години на XVI век (1503–1504), заедно со сводот на апсидата.

Можеме да видиме колекција од осум грба насликани на сводот на апсидата на калвинистичката црква во Даја (у. Székelydála) (сл. 5). Колекцијата ги вклучува грбовите на кралот Владислав II од Унгарија, Леонард Барлабаси, трансилванскиот подвојвода и секлерскиот подвојвода, грбот на секлерската заедница, на саксонската заедница, грбовите на градовите Брашов (у. Brassó, германски (г) *Kronstadt*), Сибиу (у. Nagyszeben, г. *Hermannstadt*) и Сигишоара (у. Segesvár, г. *Schässburg*) и грбот на династијата Арпад (Szekeres, 2017, 175-190).

Грбот на Секлерите е: црвено, десна рака свиткана во лакот во оклоп која излегува од облак во лево чело, која држи меч кој набива златна круна, црвено срце и златна мечкина глава помеѓу златни шестокрака звезда и полумесечина во чело. Фактот дека грбот на Секлерите е свртен кон лево е разбирлив, бидејќи е поставен на десната страна на кралскиот грб (сл. 6), Грбот на Дајан е датиран околу 1510 г. (Szekeres, 2011, 37-38).

На парапетот на поранешниот готски олтар на црквата „Свети Петар и Павле“ на Римокатоличката парохија Шумулеу-Циук (у. Csíksomlyó), која се наоѓа во Чиботени (у. *Csobotfalva*), е украсена со грбот на Владислав II на една страна и грбот на Секлерите од другата страна. Парчиња од олтарот биле разделени на различни места, поделени меѓу Будимпешта и Клуж (у. *Kolozsvár*, г. *Klausenburg*). Парапетот,

Сл./Fig. 5

coats of arms of the towns of Braşov (H. Brassó, German *Kronstadt*), Sibiu (H. Nagyszeben, G. *Hermannstadt*) and Sighişoara (H. *Segesvár*, G. *Schässburg*) and the shield of the Árpád dynasty (Szekeres, 2017, 175-190).

Сл./Fig. 6

Szekler coat of arms's is Gules a dexter arm embowed and armoured proper issuing from a cloud in sinister chief, holding a sword palewise impaling a crown Or, a heart Gules and a bear's head Or between in the dexter a six-pointed star and on the sinister a crescent both in chief Or. The fact that the Szekler coat of arms is toward sinister is understandable, because the Szekler coat of arms was placed on the dexter side of the royal coat of arms (Fig. 6). The Daian coat of arms is dated around 1510 (Szekeres, 2011, 37-38).

The predella of the former Gothic altar of the Saints Peter and Paul Roman-Catholic parish-church of Şumuleu-Ciuc (H. Csíksomlyó), located in Cioboteni (H. Csobotfalva), is decorated with the coat of arms of Vladislaus II on one side and the Szekler coat of arms on the other side. The pieces of the altar were scattered to different places, being divided between Budapest and Cluj

украшен со два грба, сега се чува во депото на Музејот на уметност во Клуж-Напока, далеку од очите на посетителите⁴. Грбот на Секлерите е: Црвено, десна рака, свиткана во лакотот во оклоп која излегува од облак во лево чело, која држи меч којкој набива златна круна, црвено срце кафеава глава од мечка, помеѓу златни шестокрака ѕвезда и полумесечина во чело (сл. 7). Грбот е исто така датиран околу 1510 година (Szekeres, 2014, 65).

Презентираните грбови, главно последните два, потекнуваат од истата ера.

Стариот грб на Секлерите опстојувал на знаме од 1601 година. Во битката кај Гурусло (*Goroszló*) на 3 август 1601 година каде што се бореле платеничките трупи на светиот римски император Рудолф II, предводени од Џорџ Баста и труците на Михаил Храбриот, поранешен принц од Влашка кои ја поразиле војската на Сигисмунд Батори, принцот од Трансилванија. Знамињата заробени во битката биле испратени во кралскиот двор во Прага. Таму беа изложени на јавноста. Георг Пухнер, инженерски офицер на Кристијан II, избраниот принц на Саксонија, ги нацрта за својот господар заробените воени знамиња, кои ја симболизираат победата, 110 на број (Mika 1893, 10). Страниците вклучени во томот - кодекс - беа зачувани за потомството во Саксонската кралска библиотека Дрезден (денес Саксонската државна и универзитетска библиотека Дрезден). Има едно пешадиско знаме на Секелвашархел со симболите на Секлерите кое прикажува бело поле,

Сл./Fig. 7

Сл./Fig. 8

Сл./Fig. 9

Сл./Fig. 10

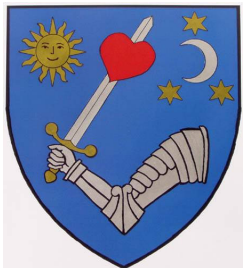
(H. Kolozsvár, G. Klausenburg). The predella, decorated with two coats of arms, is now kept in the deposit room of the Art Museum in Cluj-Napoca, out of the visitors' sight⁴. The Szekler coat of arms shows: Gules a dexter arm embowed and armoured proper issuing from a cloud in sinister chief, holding a sword palewise impaling a crown Or, a heart Gules and a bear's head Brunaitre between in the dexter a six-pointed star Or and on the sinister a crescent both in chief (Fig. 7). The coat of arms is also dated around 1510 (Szekeres, 2014, 65).

The presented coats of arms, mostly the latter two, date from the same era.

The old Szekler coat of arms subsisted on a flag from 1601. In the Battle of Guruslău (*Goroszló*) fought on 3 August 1601 the mercenary troops of Holy Roman emperor Rudolph II, led by Georgio Basta and the troops of Michael the Brave, former Prince of Wallachia defeated the army of Sigismund Báthori, Prince of Transylvania. The flags captured in the battle were sent to the royal court in Prague. There they were on public display. Georg Puchner, engineer officer of Christian II, Prince-Elector of Saxony drew for his lord the captured military flags symbolizing victory, 110 in number (Mika 1893, 10). The pages included in a volume – codex – were preserved for posterity by the Saxon Royal Library Dresden (today Saxon State and University Library Dresden). There is an infantry flag of Székelyvásárhely with Szekler symbols depicting, in its white field, an arm in armour holding a sword

рака во оклоп која држи меч што го пробива црвено срце и мечкина глава. Мечот има златни звезда десно и полумесечина лево (сл. 8).

„Стариот“ грб на Секлерите опстојува на грбовите на градовите Таргу Муреш (у. *Marosvásárhely*) и Одорхеу Секујеск (у. *Székelyudvarhely*) и седиштето Треи Скауне (у. *Háromszék*), современа област Ковасна (сл. 9, 10, 11).

Сл./Fig. 11

„ПОНОВИОТ“ ГРБ НА СЕКЛЕРИТЕ

Сонцето и полумесечината постепено се најдоа во официјалните грбови во ерата на Кнежевството Трансилванија. Почнувајќи од војводата Кристофор Батори, владејачките принцови, покрај нивните семејни грбови, ги вклучиле симболите на трансилванските заедници во нивните грбови. Овие се појавија и на нивните хералдички печати и монети (Кеџеџи 1917, 33-44).

На медалјонот од 1580 г. на војводата Кристофор Батори, можеме да го видиме неговиот портрет на аверсот, со следниот натпис:

„CHRIST[oforus] BATH[ori] DE SOMLIO“, а на задната страна можеме да видиме, од грбот на Батори, излегува полу орел. Оддесно сонце во раскош, а десно полумесечина. Во долниот дел има седум ридови со замоци

на врвот и продолжува натписот: „PRINCEPS TRANSYL[vaniae] 1580“⁴⁵ (сл. 12). Ова е моментот кога сонцето и полумесечината се појавија како составни делови на грбот на Трансилванија.

Овие нови елементи станаа трајни за време на владеењето на неколку принцови, кои ги прикажувале на своите печати и монети, заедно со нивните семејни грбови (Кеџеџи 1917, 37-40).

Амблемите на Секлерите, сонцето и месечината може јасно да се видат на врежаниот грб во камен од 1606 г. на

Сл./Fig. 12

THE ‘NEWER’ COAT OF ARMS OF THE SZEKLEERS

The sun and the crescent moon gradually found their way into the official coats of arms in the era of the Principality of Transylvania. Beginning with voivode Chistophor Báthori, the ruling princes, next to their family coats of arms, included the symbols of the Transylvanian estates in their coats of arms. These appeared on their armorial seals and coins as well (Keöpeczi 1917, 33-44).

On the medallion made in 1580 of voivode Chistophor Báthori, we can see his portrait on

the obverse, with the following inscription: “CHRIST[oforus] BATH[ori] DE SOMLIO”, and on the reverse we can see, issuing of the shield of the Báthori coat of arms, an eagle displayed. On its dexter in splendour, on its sinister

the increscent moon. In the lower part there are seven hills with castles on top and the inscription continues: “PRINCEPS TRANSYL[vaniae] 1580”⁴⁵ (Fig. 12). Thus, this is the moment when

the sun and the crescent moon appeared as component parts of Transylvania’s coat of arms.

These new elements became permanent during the reigns of several princes, being displayed upon their seals and coins, together with their family arms (Keöpeczi 1917, 37-40).

The emblems of the Szeklers, the sun and moon can clearly be seen

Сл./Fig. 13

трансилванскиот принц Стефан Боцкаи, кој исто така бил избран за принц на Унгарија: десно се појавува унгарскиот, лево трансилванскиот, во средината е грбот на Боцкаи, а над него грбот на Секлерите. (Се наоѓа во куќата на Боцкаи во Колошвар, денес седиште на Ректоратот на Унгарскиот Универзитет на Трансилванија во Сапиентија во Клуж-Напока) (сл. 13). Грбот јасно ги покажува титулите на личноста: избран принц на Унгарија, принц на Трансилванија и гроф на Секлерите (сл. 14).

Знаците на трите заедници се појавуваат на монетите издадени според принципите на Трансилванија⁶ (сл. 15, 16).

Во 1659 година трансилванското Собрание ги кодифицираше печатите на заедниците.⁷ Третиот член од законот донесен на Собранието одржано во Себеш (у. Szászsebes, г. Mühlbach) помеѓу 24 мај - 15 јуни 1659 година ги дефинира печатите: „четири печати треба да се изрежат соодветно на четирите поголеми заедници во земјата, имено на трансилванските заедници, потоа вториот на секлерската заедница, третиот на саксонската нација, четвртиот на делот од Унгарија приклучен на Трансилванија. (...) Печатите треба да изгледаат вака: заедниците на Трансилванија треба да имаат половина орел издлабена како знак на печатот, со натпис: „*Sigillum comitatum Transilvaniae*“ (Печатот на заедниците во Трансилванија). Секлерите треба да има полумесечина и сонце, со натпис: „*Sigillum nationalis Siculicae*“ (Печатот на секлерската нацијата). Саксонците треба да имаат седум градови, со натпис: „*Sigillum nationalis Saxonicae*“ (Печат на саксонската нација). Делот од Унгарија што е вклучен во Трансилванија треба да има четири реки и двоен крст, со натпис: „*Sigillum partium Hungariae Transilvaniae annexarum*“ (Печатот на делот од Унгарија припоен кон Трансилванија).

Сл./Fig. 14

Сл./Fig. 15

Сл./Fig. 16

on the stone carved coat of arms from 1606 of the Transylvanian prince Stephen Bocskai, who was also elected as prince of Hungary: the Hungarian arms appear on the right, the Transylvanian ones on the left, in the middle there is the Bocskai coat of arms, and above it the arms of the Szeklers. (Located in Bocskai House in Kolozsvár, today the headquarters of the Rectorate of Sapientia Hungarian University of Transylvania in Cluj-Napoca) (Fig 13). The coat of arms shows clearly the titles of the person: elected prince of Hungary, prince of Transylvania and count of the Szeklers (Fig. 14).

The signs of the three estates appear on the coins issued by the principles of Transylvania⁶ (Fig. 15, 16).

In 1659 the Transylvanian Diet codified the seals of the estates⁷. The 3rd article of the law decided by the Diet held at Sebeş (*Szászsebes, Mühlbach*) between 24th May – 15th June 1659 stipulates the aspect of the seals: “four seals should be cut accordingly to the four bigger estates of the country, namely that of the Transylvanian counties, then the second that of the Szekler community’s, the third that of the Saxon nation, the fourth that of the part of Hungary incorporated to Transylvania. (...) The seals should look the following way: the Transylvanian counties should have a half of an eagle carved as their sign on the seal, with the inscription: ‘*Sigillum comitatum Transilvaniae*’ (The seal of the Transylvanian counties). The Szeklers should have a half moon and a sun, with the inscription: ‘*Sigillum nationis Siculicae*’ (The seal of the Szekler nation). The Saxons should have seven towns, with the inscription: ‘*Sigillum nationis Saxonicae*’ (The seal of the Saxon nation). The part of Hungary incorporated to Transylvania should have four rivers and the double cross, with the inscription: ‘*Sigillum partium Hungariae Transilvaniae annexarum*’ (The seal of the part of Hungary annexed to Transylvania).

Во ова време официјално беа воспоставени симболите на секлерската заедница: сонцето и

Сл./Fig. 17

полумесечината. Печатот на округите, на Секлерите и на Саксонците е направен во истата година⁸. Печатот на Партиум (делот на Унгарија припоен кон Трансилванија) не бил направен, бидејќи во 1660 година Османлиите го окупирале Партиум. Печатот на Секлерите и Саксонците набргу се изгубиле, но наскоро - во 1661 година - биле изрежани нови⁹. Печатите на трите трансилвански заедници биле користени заеднички, врз документите што биле автентицирани на тој начин¹⁰ (сл. 17).

Матрицата на печатот на „нацијата“ на Секлерите е направена од сребро¹¹ (сл. 18). Во центарот е елипса во барокен свиток, - десно сонце во сјај, лево полумесечина со човечко лице. Околу работ има натпис: „SIGIL. NATIONIS SICULICAE. LO ERDELIORSZAGAE HA”. Латинскиот текст – „SIGIL[lum] NATIONIS SICULICAE“ – што значи: печат на нацијата (заедницата) на Секлерите.

Комплетирањето на фрагментот од унгарски текст до него заврши на матрицата на печатот на саксонската нација. Латинскиот текст на него – „SIGIL[lum]. NATIONIS SAXONICAE“ (Печатот на саксонската нација) – унгарското писмо до него е следниот: „ROM NEMZETBOL AL“. Прочитано целосно и декодирано: Трансилванско обединување на три нации (у. HÁROM NEMZETBŐL ÁLLÓ ERDÉ-

LYORSZÁGÉ). Дури и од ова можеме да видиме дека печатите биле замислени да се користат колективно.

Ова беше многу важен момент, бидејќи симболите на Секлер

Сл./Fig. 18

Сл./Fig. 19

Сл./Fig. 20

Сл./Fig. 21

This was the time when the symbols of the Szekler estates were officially instituted: the sun and the crescent moon.

The seal of the counties, of the Szeklers and of the Saxons were made in the same year⁸. The seal of the Partium wasn't made, because in 1660 the ottomans occupied the Partium (the part of Hungary annexed to Transylvania). The seal of the Szeklers and Saxons got shortly lost, but soon – in 1661 – they carved a new one instead⁹. The seals of the three Transylvanian estates were used jointly, upon the documents thus authenticated¹⁰ (Fig. 17).

The seal matrix of the Szekler 'nation' is made of silver¹¹ (Fig. 18). In the center is an ellipse engaged in a Baroque scroll, – in its imprint – on the dexter a sun in splendour, on the sinister increscent with a human face. The text around the border has inscription: “SIGIL. NATIONIS SICULICAE. LO ERDELIORSZAGAE HA”.

The Latin text's – “SIGIL[lum] NATIONIS SICULICAE” – meaning: the seal of the Szekler nation (estate). The completion of the Hungarian text fragment next to it ended up on the seal matrix of the Saxon nation. The Latin text on it – “SIGIL[lum]. NATIONIS SAXONICAE” (The seal of the Saxon nation) – the Hungarian writing next to it is as follows: “ROM NEMZETBOL AL”.

and decoded: TRANSYLVANIA'S REUNION OF THREE NATIONS (H. HÁROM NEMZETBŐL ÁLLÓ ERDÉLYORSZÁGÉ). We can see even from this that the seals were conceived to be used collectively.

This was a very important moment, because the Szekler symbols – the pair of the Sun and

- парот сонце и полумесечина - беа кодифицирани со закон (сл. 19).

Матрицата за печат на нацијата на Секлерите беше во употреба до ликвидацијата на административната автономија во 1876 година (Zepezaner, 2011, 78).

Симболите на трите имоти се појавуваат и на валутите издадени од хабсбуршките монарси од Виена, кои во исто време биле кралеви на Унгарија и принцови на Трансилванија¹² (сл. 20, 21).

Трите симболи за трите заедници се појавуваат во грбот на Трансилванија: орелот, кој ги претставува заедниците, сонцето и полумесечината ја претставуваат секлерската заедница, а седумте тврдини ја претставуваат саксонската заедница.

Боите на грбот на секлерската нација се обликуваа врз основа на обичаите, бидејќи беше природно да се постават небесните тела во сино поле и сонцето да стане златно, а полумесечината сребрена.

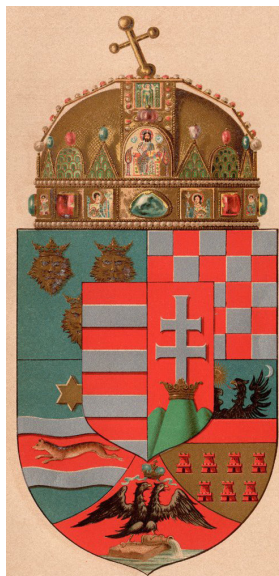
Боите беа визуализирани на грбовницата од 1765 година издадена од кралицата Марија Терезија, промовирајќи ја Трансилванија во ранг на големо кнежевство.¹³

Насликаниот грб, прикажан на кралскиот документ издаден на 2 ноември 1765 година, е: пресечен сино и златно со црвена врвца, од која излегува црн орел со златен клун, меѓу златно сонце и сребрена полумесечина во чело; долу, седум црвени кули, 3-4 со два прозорци, со затворени порти. Овој пат наместо полумесечина свртена кон десно, според традицијата, сега е свртена кон лево (сл. 22). Грбот е заснован на веќе познатите симболи на заедницата, како што е одлучено во 1659 г.

Грбот на Трансилванија, кој го содржи парот симболи на Секлерите, кој

Сл./Fig. 22

Сл./Fig. 23

Сл./Fig. 24

the crescent – were codified by law (Fig 19).

The Szekler nation's seal matrix was in use until the liquidation of the administrative autonomy in 1876 (Zepezaner, 2011, 78).

The signs of the three estates also appear on the currencies issued by the Habsburg royals from Vienna, who at the same time were kings of Hungary and princes of Transylvania¹² (Fig. 20, 21).

The three emblems for the three estates appear in the coat of arms of Transylvania: the eagle, representing the counties, the sun and crescent represents the Szekler community and the seven bastions represent the Saxon community.

The tinctures of the Szekler nation's coat of arms took shape based on the custom, since it was natural to place the celestial bodies in an Azure field and the sun become Or, and the crescent Argent.

The tinctures were visualized in the 1765 letter-patent issued by Queen Maria Theresia, promoting Transylvania to the rank of great-principality.¹³

The painted coat of arms, displayed on the royal document issued on 2 November 1765, is as follows: Per fess Azure and Or, over all a bar Gules, issuing there from a demi-eagle displayed Sable, in dexter chief a sun in splendor Or, and in sinister chief a crescent Argent. In the base, seven towers, three and four, Gules. This time, the increscent moon, against the custom, is changed to decrescent (Fig. 22) The coat of arms is based on the already known estate's symbols, as decided upon in 1659.

The coat of arms of Transylvania containing the Szekler pair of symbols, were introduced in the

бил воведен во „средниот“ грб на Кралството Унгарија по австриско-унгарскиот компромис од 1867 г.: како четврто поле од грбот¹⁴ (сл. 23).

Тие биле вградени во грбот на Кралството Романија донесен во 1921 година по Првата светска војна, како четврто поле¹⁵ (сл. 24). Лишен од ознаките кои се однесуваат на Кралството, овој грб беше усвоен од парламентот во 1992 година, како симбол на Романија.¹⁶ Грбот на Романија беше изменет со закон во 2016 година: кралската круна беше вратена на главата на орелот¹⁷ (сл. 25).

Сл./Fig. 25

ЗАКЛУЧОЦИ

Елементите на „поновиот“ грб на Секлер, сонцето и полумесечината, постепено се најдоа во официјалните грбови во ерата на Кнежевството Трансилванија, почнувајќи од војводата Кристофор Батори. 1580 година беше моментот кога сонцето и полумесечината се појавија како составни делови на грбот на Трансилванија. Овие елементи постепено станаа постојани за време на владеењето на неколку принцови, кои се прикажани на нивните печати и монети, заедно со нивните семејни грбови. Во 1659 година, трансилванското Собрание ги кодифицирало печатите на заедниците, Секлерите да имаат полумесечина и сонце. Ова бил многу важен момент, бидејќи симболите на Секлерите - парот на сонцето и полумесечината - биле кодифицирани со закон. Првиот официјален грб на Трансилванија кој ги содржи симболите на Секлерсе појавил на грбовница од 1765 г. издадена од кралицата Марија Терезија, промовирајќи ја Трансилванија во ранг на големо кнежевство. Овој грб беше воведен во „средниот“ грб на Кралството Унгарија по австриско-унгарскиот компромис од 1867 година: како четврто поле од грбот. Тие беа вградени и во грбот на Кралството Романија донесен 1921 г. по Првата светска војна, исто така како четврто поле. Лишен од ознаките кои се однесуваат на Кралството, овој грб беше усвоен од парламентот во 1992 година, како симбол на Романија. Грбот на Романија беше изменет со закон во 2016 година: кралската круна беше вратена на главата на орелот. Така, денешниот романски грб имплицитно ги содржи симболите на Секлерите.

‘middle’ coat of arms of Kingdom of Hungary after the 1867 Austrian-Hungarian compromise: as a fourth quarter of the coats of arms¹⁴ (Fig 23).

They were also built in the coat of arms enacted in 1921 for the Kingdom of Romania after the First World War, as a fourth quarter too¹⁵ (Fig. 24). Deprived from the marks referring to the Kingdom, this coat of arms was adopted by the Parliament in 1992, as symbol of Romania.¹⁶ The coat of arms of Romania

was modified by law in 2016: the royal crown was replaced on the eagle’s head¹⁷ (Fig. 25).

CONCLUSIONS

The elements of the ‘newer’ Szekler coat of arms, the sun and the crescent moon gradually found their way into the official coats of arms in the era of the Principality of Transylvania, beginning with voivode Chistophor Báthori. 1580 was the moment when the sun and the crescent moon appeared as component parts of Transylvania’s coat of arms. These elements gradually became permanent during the reigns of several princes, being displayed upon their seals and coins, together with their family arms. In 1659 the Transylvanian Diet codified the seals of the estates, the Szeklers would have a half moon and a sun. This was a very important moment, because the Szekler symbols – the pair of the sun and the moon crescent – were codified by law. The first official coat of arms of Transylvania containing the Szekler symbols appeared in the 1765 letters patent issued by Queen Maria Theresia, promoting Transylvania to the rank of great-principality. This coat of arms was introduced in the ‘middle’ coat of arms of Kingdom of Hungary after the 1867 Austrian-Hungarian compromise: as a fourth quarter of the coats of arms. This was also built in the coat of arms enacted in 1921 for the Kingdom of Romania after the First World War, also as a fourth quarter. Deprived from the marks referring to the Kingdom, this coat of arms was adopted by the Parliament in 1992, as symbol of Romania. The coat of arms of Romania was modified by law in 2016: the royal crown was replaced on the eagle’s head. Thus, today’s Romanian coat of arms implicitly contains Szekler symbols.

- 1 Овој труд беше претставен на XXXII Меѓународен конгрес за генеалошки и хералдички науки, Глазгов 10-12 август 2016 година, необјавен претходно. / This paper was presented at XXXII International Congress of Genealogical and Heraldic Sciences, Glasgow 10-12 August 2016, not published in the preceding
- 2 Samuele Timon, *Imago antique Hungariae, representans terras, adventus, et res gestas gentis hunnicae* (Cassovia: typis Academicis Soc. Jesu, per Joan, Henrieum Frauenheim, 1733), p. 13; Franciscus Carolus Palma, *Heraldicae regni Hungariae specimen, regia, provinciarum, nobiliumque scuta completens, conscriptum a* (Vindobona: Trattner, 1766), pp. 74-76; András Dugonics, *A magyaroknak uradalmak; mind a régi, mind a mostani – üdőkben*, (Pest–Pozsony: Fűskúti Landerer Mihály, 1801) pp. 54-55; Joseph Benkő, *Transsilvania. Sive magnus Transsilvaniae Principatus* (Claudiopoli: Typis Lycei regii, 1833), p. 423; Elek Jakab, *Az erdélyi országos czimerek története*, in *Századok* I. (Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1867), p. 339; Károly Tagányi, *Magyarország címertára* (Budapest: Altenburger G. és Rumbold B, 1880), pp. 10-20; Dezső Hattyuffy, *A hazai vármegyék és városok czimerei* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum, 1881), p. 8; Constantin Reichenauer von Reichenau, Géza von Csergheő, Oscar von Bárczay, Der Adel von Siebenbürgen, Nürnberg, *J. SIEBMACHER'S grosses und allgemeines Wappenbuch* (Nürnberg: Verlag von Bauer und Rappe, 1898), p. 2, tab. 3; István Biás, Ifj, *A székely nemzet címere* (Marosvásárhely: különnyomat a Székely Világ I. évfolyamából, 1905) pp. 2-5.
- 3 Attila István Szekeres, *Stema comunității secuiești*, in *Simboluri istorice secuiești* ed. by Attila István Szekeres (Odorheiu Secuiesc: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita, 2017) pp. 17-23; Attila István Szekeres, *The Sun and Crescent in the seal of the Szekler community*, in *Acta Siculica 2014–2015 – A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve*, (Sepsiszentgyörgy: Székely Nemzeti Múzeum, 2015) pp. 117-129; Attila István Szekeres, *Székely jelképek*, (Sepsiszentgyörgy: Háromszék Vármegye, 2013), pp. 9-12; Attila István Szekeres, *A székely címer*, in *Jelképek a Székelyföldön. Címerek, pecsétek, zászlók*, ed. by János Mihály (Csíkszereda: Hargita Megye Tanácsának Műemlékvédelmi Közzszolgálat, 2011), pp. 15-28.
- 4 Id. no. II 5831.
- 5 Resch Adolf, *Siebenbürgische Münzen und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart* (Hermannstadt, 1901), tab 62, fig. 15; Lajos Huszár–Ferenc Pap–Judith Winkler, *Erdély éremművészete a 16–18. században*, (Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 2010), pp. 107, 110.
- 6 Serviciul Județean Harghita al Arhivelor Naționale ale României, F. 251 – Colecția de sigilii a Muzeului din Cristuru Secuiesc [The Harghita county department of the Romanian National Archives, F. 251 – the seal collection of the Museum in Cristuru Secuiesc], registry no. 38 and 57, apud: Zoltán Bicsok, *Koronák, hatyúk, liliomok. A Hargita Megyei Levéltár pecsétgyűjteménye – Crini, coroane, lebede. Colecția de sigilii a Arhivelor Naționale Harghita* (Csíkszereda–Miercurea Ciuc: Editura Csíkszereda Kiadóhivatal, 2015), pp. 39-40, fig. 10, 13.
- 7 Monumenta Comititalia Regni Transsylvaniae. Erdélyi Országgyűlési Emlékek, XII. kötet (1658–1661), ed. by Sándor Szilágyi (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1887), pp. 291-310.
- 8 Jenő Zepeczner, *A székely nemzet pecsétje*, in *Jelképek a Székelyföldön*, p. 76; Sándor Pál-Antal, *Történelmi szimbólumaink. Székelyföldi pecsétek* (Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2014), p. 36.
- 9 Ibidem.
- 10 Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale ale României [The Sibiu county department of the Romanian National Archives], Fond H. J. Benigni, VIII/38, f. 40.
- 11 Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Colecția Medievală și Premodernă [National Museum of Transylvanian History, the Collection of Medieval History], registry no. F3900. Според регистарот тежи 31,9 грама. Според мерењата на авторот, неговиот дијаметар е 35,3 mm, дебелината е 3,8 mm./ According to the register it weighs 31.9 grams. According to the measurements of the author its diameter is 35.3 mm, its thickness is 3.8 mm.
- 12 <http://eremtar.hupont.hu/50/az-erdelyi-fejedelemszegenzei-iii> (12. 02. 2016); http://katalogus.numismatics.hu/index.php/cPath/31_44/sort/6a/page/4 (12. 02. 2016).
- 13 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára [National Archives of Hungary, Erdélyi Levéltárak], Gubernium, Cista diplomatica, Királyi hitlevelek, B27.
- 14 *Az új magyar és a közös intézmények használatára rendelt új címerek*, in *Budapesti Közlöny* 236/12. 10 1915, apud. *Turul* XXXV/1–4 (Budapest: Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1917), pp. 1-14.
- 15 *Lege pentru fixarea stemei Regatului României, întregit cu țările surori unite nr. 3578/23. 07.1921*, in *Monitorul Oficial* 92/29. 07. 1921 (București), pp. 3569-3573.
- 16 *Lege privind stema țării și sigiliul statului nr.102/21. 09. 1992*, in *Monitorul Oficial al României*, part. I, nr. 236/24. 09. 1992, pp. 1-6.
- 17 *Lege pentru modificarea Legii nr. 102/1992 privind stema țării și sigiliul statului nr. 146/12. 07. 2016*, in *Monitorul Oficial al României*, part. I, nr. 542/19. 07. 2016, pp. 1-2.

СЛИКИ • FIGURES

- Сл. 1/ Fig. 1 <http://szekelyfold.terkepek.net/hol-van-szekelyfold-terkep.jpg> (15.4.2024)
- Сл. 2/ Fig. 2 „Старите“ и „поновите“ грбови на Секлер во хералдичката литература пред 2010 г. / The ‘old’ and the ‘newer’ coats of arms of Szeklers in heraldic literature before 2010 – Károly Tagányi, *Magyarország címertára* (Budapest: Altenburger G. és Rumbold B, 1880), 10-20.

- Сл. 3/ Fig. 3 „Стариот“ грб на Секлер во Дарџиу/Секелдерз / The Szekler’s ‘old’ coat of arms in Dârjiu/Székelyderzs – Фото Атила Иштван Секереш / Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 4/ Fig. 4 „Стариот“ грб на Секлер во Мугени/Бероз / The Szekler’s ‘old’ coat of arms in Mugeni/Bögöz – Фото Атила Иштван Секереш / Photo by Attila István Szekeres

- Сл. 5/ Fig. 5 Сводот на апсидата на калвинистичката црква во Даја/Секелдаља /The vault of the arsis of the Calvinist church in Daia/Székelydályá – Фото Атила Иштван Секереш / Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 6/ Fig. 6 Грбовите на заедницата Секлер и кралот Владислав II од Унгарија во Даја/Секелдаља /The coats of arms of the Szekler community and King Vladislaus II of Hungary in Daia/Székelydályá – Фото Атила Иштван Секереш /Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 7/ Fig. 7 „Стариот“ грб на Секлер – од Чиоботени/Цоботфалва /The Szekler’s ‘old’ coat of arms – from Cioboteni/Csobotfalva – фото Иштван Фелеки / Photo by István Feleki
- Сл. 8/ Fig. 8 Пешадиско знаме на Секеливасархели со симболи на Секлер во Дрезденскиот кодекс, 1601 г. /Infantry flag of Székelyvásárhely with Szekler symbols in the Dresden Codex, 1601 – University Library, Dresden, Mscr.Dresd.G.8
- Сл. 9/ Fig. 9 Грбот на градот Таргу Муреш/Маросвасархели, 1616 година/ The coat of arms of Târgu Mureş/Marosvásárhely town, 1616 – Фото Шандор Пал Антал/ Photo by Sándor Pál-Antal
- Сл. 10/ Fig. 10 Грб на градот Одорхеиу Секујеск/Секељудвархел, 2021 г. /The coat of arms of Odorheiu Secuiesc/Székelyudvarhely town, 2021–HG 897/2021
- Сл. 11/ Fig. 11 Грб на округот Цовасна (поранешно седиште во Харомсек), 2007 г. /The coat of arms of Covasna County (former Háromszék seat), 2007 – Автор Атила Иштван Секереш / Author Attila István Szekeres
- Сл. 12/ Fig. 12 Медалјон на војводата Кристофор Батори, 1580 г. /The medallion of voivode Chistophor Báthori, 1580 – HUSZÁR–PAP–WINKLER 2010, 110.
- Сл. 13/ Fig. 13 Грбот на принцот Стефан Боскај, 1606 г. / The coat of arms of prince Stephen Bocskai, 1606 – Фото Атила Иштван Секереш /Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 14/ Fig. 14 Симболите на Секлер во грбот на Стивен Боскаи, 1606 г. /The Szekler symbols in Stephen Bocskai’s coat of arms, 1606 – Фото Атила Иштван Секереш / Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 15/ Fig. 15 Печатот на принцот Габриел Бетлен, 1621 г. /The seal of prince Gabriel Bethlen – 1621–BICSOK 2015, F no 10
- Сл. 16/ Fig. 16 Печатот на принцот Георг Ракоци II, 1658 г. / The seal of prince George Rákóczi II – 1658, - SJAN Harghita, F 251, nr. 57
- Сл. 17/ Fig. 17 Печатите на трите имоти на Трансилванија / The seals of the three estates of Transylvania – SJAN Sibiu, Fond H. J. Benigni, VIII/38, f. 40
- Сл. 18/ Fig. 18 Матрицата за печат на „нацијата“ Секлер, 1661 г. / The seal-matrix of the Szekler ‘nation’, 1661 – Фото Атила Иштван Секереш / Photo by Attila István Szekeres
- Сл. 19/ Fig. 19 Печатот на имотот Секлер / The seal of the Szekler estate – SZNM, i. 253/A
- Сл. 20/ Fig. 20 Половина Кројцер издаден од Јован I, светиот римски император, крал на Унгарија, како принц на Трансилванија, 1710 г. / ½ Kreutzer issued by John I, Holy Roman Emperor, King of Hungary, as prince of Transylvania, 1710 – ma-shops.com/saenn/item.php?id=45937
- Сл. 21/ Fig. 21 Дукат издаден од кралицата Марија Терезија како голем принцеза на Трансилванија, 1778 г. /Ducat issued by Queen Maria Theresia as grand prince of Transylvania, 1778 – numisbids.com
- Сл. 22/ Fig. 22 Грб на Големото кнежество Трансилванија, 1765 г. / The coat of arms of the Grand Principality of Transylvania – 1765 - HU-MNL-OL-F 144-No. 5
- Сл. 23/ Fig. 23 „Средниот“ грб на Кралството Унгарија, 1896 г. / The ‘middle’ coat of arms of Kingdom of Hungary, 1896 – Pallas Nagy Lexikona, Budapest, 1896
- Сл. 24/ Fig. 24 „Малиот“ грб на Кралството Романија, 1921 г. / The ‘small’ coat of arms of Kingdom of Romania, 1921 – SANIC, I 1066/3
- Сл. 25/ Fig. 25 Грбот на Романија, 2016 г. / The coat of arms of Romania, 2016 – legislatie.just.ro

БИБЛИОГРАФИЈА • BIBLIOGRAPHY

- Benkő, Elek, (2016), A székelyek „magyar” eredetéről, *Székelyföld története I*, 122–128.
- Benkő, József (2014), *Erdély* (Sepsiszentgyörgy: Székely Nemzeti Múzeum, 2014), 184;
- Benkő, Elek (2016a), „Székelyek a középkori magyar királyságban“, *Székelyföld története I*, 129–173.
- Egyed, Ákos (2016), „Az adómentesség és az „ökörsütés”“, *Székelyföld története I*, 366.
- Keöpeczi Sebestyén, József, Erdély címere, in *Turul XXXV/1–4*, (Budapest: Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1917, pp. 33–44).
- Kordé, Zoltán (2016), A székelyek mint a magyarsághoz csatlakozott katonai segédnép, in *Székelyföld története I*, ed. by Ákos Egyed (Székelyudvarhely: Haáz Rezső Múzeum), 117–121;
- Mika, Sándor, Erdélyi hadi zászlók 1601-ből, in: *Turul XI/1*, (Budapest: Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság, 1893.)
- Oborni, Teréz (2016), „A mohácsi csata és következményei“, *Székelyföld története I*, 488–503.
- Pál-Antal, Sándor, *Történelmi szimbólumaink. Székelyföldi pecsétek* (Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 2014).
- Sarkadi Nagy, Emese, Quo vadis? Soarta polițicelor din Șumuleu-Cioboteni, in *Ars Transylaniae*, XXIV (Cluj-Napoca: Editura Academiei Române. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, 2014).
- Szekeres, Attila István, Stema comunității secuiești, in *Simboluri istorice secuiești ed. by Attila István Szekeres* (Odorheiu Secuiesc: Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita, 2017).
- Szekeres, Attila István, The Coats of Arms of the Calvinist Church in Daia Secuiască/ Székelydályá, in: *Acta Terrae Fogarasiensis VI*, 2017.
- Szekeres, Attila István, A székelydályai református templom címerei, in *Jelképek a Székelyföldön. Címerek, pecsétek, zászlók*, ed. by János Mihály (Csíkszereda: Hargita Megye Tanácsának Műemlékvédelmi Közzolgálat, 2011).
- Zepeczaner, Jenő, A székely nemzet pecsétje, in *Jelképek a Székelyföldön*.